

## תוכן עניינים:

1. מבוא.....1-2
2. סקירה ספרותית.....3-16
3. עירק.....3-11
4. הכורדים בעירק.....11-16
5. דיון וניתוח שאלת המחקר.....17-25
6. סיכום ומסקנות.....26-28
7. ביבליוגרפיה.....29-30

## מבוא:

כורדיסטן כיום אינה מוגדרת עדיין כמדינה עצמאית והיא עדיין מוכרת כחלק מעירק ולא ישות אוטונומית בודדה. ב-2017 נערך משאל עם שעל אף העובדה שהוא הסתיים ברוב קולות לטובת היפרדות של כורדיסטן העירקית מעירק, עדיין נראה כי ממשלת עירק מערימה קשיים על המהלך הזה ולא מאפשרת לכורדים לכונן מדינה עצמאית משלהם. האזור של כורדיסטן מוגדר כשטחים שבהם חיים הכורדים והוא נמצא בצפון עירק. הגבולות של האזורים הכורדים תוחמים בשטחים של קבוצות אתניות גדולות אחרות במזרח התיכון. מדרום לכורדיסטן נמצאת, הקבוצה האתנית של הערבים, ממזרח הפרסים וממערב הטורקים. גם גודלם של הקרקעות בהן שלטו הכורדים השתנה במהלך ההיסטוריה ועם התרחבות האוכלוסייה מבחינה דמוגרפית, השטחים נעשו צפופים יותר (Izady, 2015, p.1). כמו היבטים רבים בקיום הלאומי הכורדי, גם השטחים הכורדיים הם נושא למחלוקת. נראה כי הקבוצות האתניות השכנות מערערות כל פעם מחדש על הגדרת השטחים של האזור הכורדי (Izady, 2015, p.3).

ארבע עשרה שנים לפני משאל העם, נראה היה כי הכורדים מקבלים את ההזדמנות שלה ייחלו וניתנת להם סוג מסוים של אוטונומיה וגם השטחים שלהם מוגדרים. בשנת 2003, ארצות הברית פולשת לעירק, לאחר מספר אירועים שהתרחשו והובילו את המעצמה האמריקאית להחלטה הזו. כאשר פלשה ארצות הברית לעירק, היא כתב חוקה חדשה, חוקת TAL שזוהי חוקה שנכתבה על ידי הרשות הזמנית הקואליציונית בראשותו של פול ברמר, הנציג האמריקאי שהגיע לעירק ב-2003. הצווים והחוקים שהוציא עם הגעתו, בחלקם עדיין תקפים גם בעירק של היום (Jawad, 2013, pp.7-8). ארצות הברית מבחינתה רצתה לכוון דמוקרטיה בעירק, מיד לאחר שתצליח במשימתה הראשונית, הפלת משטרו של סדאם חוסיין. כחלק מהניסיון להחליש את סדאם חוסיין ואת הממשלה שלו, הם הכניסו כמה סעיפים בחוקה שהיו בעיקר טובים עבור הכורדים בעירק.

כבר מהתקופה העות'מאנית, עירק הייתה מחולקת לפדרציות וכאשר ארצות הברית כוננה את החוקה היא חיזקה את האזוריים הפדרליים בעירק על חשבון הממשל המרכזי. וכך הכורדים קיבלו את ההזדמנות מבחינתם להשיג את האוטונומיה שהם ייחלו לה כל כך (Jawad, 2013, pp.9-10). נראה כי החוקה לא עברה בקלות כל כך, והמהלכים של ארצות הברית לוו בהתנגדות רבה מצד הערבים העירקים וכן מצד הטורקים שכן כורדיסטן גם קיבלה שליטה גם על אזורים שהיו במחלוקת וכן היו כמה סעיפים שנכתבו בחוקה בצורה מעורפלת ואיימו על האוטונומיה השברירית שזה עתה קיבלו הכורדים (Jawad, 2013, pp.9-10).

הפוליטיקה העירקית בין השנים 2003 וכן עד 2013, שאלו השנים בהן עוסקת עבודה זו, הייתה במבוי סתום. העימותים בין הכורדים לערבים בעירק שהיו האוכלוסייה הראשונה בגודלה, רק החרירו עם כתיבת החוקה ונראה שהאוטונומיה היחסית, שזה עתה השיגו לעצמם הכורדים, המלווה בתמיכה של ארצות הברית, עתידה לקרוס עוד לפני שקמה. בשלב מסוים כאשר מתקיימות כמה מערכות בחירות בעירק ואת השלטון תופס אל מלכי, מפלגתו מנסה למנוע מהכורדים לממש את הסעיפים בחוקה וכך נוצר מאבק מתמשך על בסיס אתני כאשר מצד אחד המפלגה הכורדית שאינה מוכנה לוותר מהר על הכוח שזה עתה ניתן לה, ומהצד השני נמצאים המפלגות הערביות כאשר ראשי הממשלה של השלטון המרכזי מגיעים מהם ונראה כי הם לא מצליחים למצוא את הדרך הנכונה לפיוס (Jawad, 2013, pp.20-22). נראה כי למרות ההזדמנות שהכורדים

## סקירה ספרותית:

### עיראק:

לעירק יש מסורת משפטית עתיקה, כאשר החוק ששלט במדינה עוד מאז המאה התשיעית הוא החוק על פי הקוד האסלאמי, שנמשך גם עד לכיבוש העות'מאני. שנת 1876, האימפריה העות'מאנית שלטה בעירק וכתבה את החוקה הראשונה בה חולקה המדינה לאזורים כמו בגדד, מוסול ובצרה. החוקה הזו הייתה תקפה לפחות למשך שנתיים והיא עסקה ביחסים בין אדם למדינה וגם בחובות של המדינה עבור קבוצות אתניות. כאשר הצבא הבריטי כבש את עירק בין 1914 ל-1918, המדינה עברה כולה לשליטה של המנדט הבריטי, כאשר הנציב העליון הבריטי קיבל על עצמו להיות הסמכות המחוקקת והמבצעת היחידה בעירק. ב-1921, אף נבחרה קבוצה של קצינים פוליטיים בריטים להכין חוקה חדשה לעירק. החוקה הזו הכילה 123 סעיפים והייתה בתוקף עד הפלתה של המלוכה העיראקית ב-1958 והיא תוקנה פעמיים, פעם אחת ב-1925 וב-1943.

מה שסימן בסופו של דבר גם את סופה של החוקה הזו והביא בעצם להנהגתן של חוקות זמניות לפחות עד שנת 2003, היה הקמתו של המשטר הרפובליקני, לאחר הפלת המונרכיה העיראקית. ביולי 1958, פורסמה החוקה הזמנית החדשה שהכילה רק 30 סעיפים והיו בה חידושים עיקריים, מלבד כמובן הדגשת האופי הרפובליקני במדינה. החידושים היו בהדגשת הטענה כי עירק היא חלק מן האומה הערבית ושהאסלאם הוא הדת הרשמית של המדינה ואף שהערבים והכורדים הם שותפים למדינה. ב-1963 נפל גם המשטר הרפובליקני הראשון והמשטר החדש הציג חוקה זמנית חדשה כבר ב-1964. וגם זו הוחלפה מחדש ב-1968 וכן גם ב-1970 וזאת בעקבות הפיכות שהתרחשו במדינה. כל שלושת החוקות הזמניות הללו, הכילו כמעט את אותם הרעיונות והעקרונות שנכללו גם בחוקה של 1958. אך החוקות שנקבעו ב-1964 וב-1968 היו שונות בכך שהן פגעו בזכויות של הכורדים במדינה.

ב-1970, ממשלת עירק חתמה על הסכם שלום עם הכורדים ושלום זה אפשר להם ליהנות מאוטונומיה וזה חייב כמובן שינוי לחוקה שנקבעה ב-1968 שהייתה נגד הכורדים. נראה כי כל החוקות הזמניות היו על פי רוב פרוגרסיביות וחילוניות במובן כזה שכל אחת מהן הכילה זכויות פוליטיות וחירויות בסיסיות ואף נמנעה מלדון בנושאים דתיים וזאת אף על פי שכל חוקה זמנית כזו שנקבעה, הכירה באסלאם כדת הרשמית של המדינה. החוקות קבעו שהדת הרשמית היא האסלאם אבל יחד עם זאת הזכירו את חופש הדת. בנוסף הוענקה לכורדים אוטונומיה והיא קבעה את הכורדית כשפה הרשמית באזור הכורדי. חוקה זו גם פירטה את זכויות היסוד של האזרחים וקיימה בחירות כלליות לאסיפה הלאומית. יחד עם זאת נראה כי העירקים היו בעיקר אדישים לחוקה. הם ידעו מבחינתם שהחוקות הן רק פיסות נייר ובסופו של דבר אין להן כוח רב ואין אינן כובלות את מנהיגיהם.

הממשלה בעירק הייתה חופשית לבטל או לתקן את החוקה ולעם לא היה שום חלק בתהליך של קביעת החוקה החדשה. מעבר לכך, מלבד תקופה קצרה בין השנים 1961-1963, תקופה בה פעלו מפלגות אופוזיציוניות בגלוי, במהלך השלטון הרפובליקני הראשון וכן תחת שלטון מפלגת הבעת', לא היו בעירק מפלגות אופוזיציה אפקטיביות באמת. תחת השלטון של הבעת' לעומת זאת, המפלגה הקומוניסטית העיראקית וכן המפלגה הדמוקרטית הכורדית הורשו לפעול בחופשיות וזאת לאחר שנים בהן פעלו במחתרת, אך יחד עם זאת הן לא הורשו לקרוא תיגר על הארגונים של החברה